

האמת והשלום אהבו

6

רציונל

בראש נייר ההמכתבים של הרב עוזיאל התנוסס המשפט "האמת והשלום אהבו". גם בספריו ואף בצוואתו הרב כתב זאת. זה היה חותמו, אמונתו ותמצית אישיותו.

משפט זה לקוח מדברי הנביא זכריה שהסביר כי למרות שעל פי האמת, ראוי היה עם ישראל לגלות שהייתה, וצומת שנקבעו לזכרה עדיין נזכרים, בבוא היום, ה' יטה חסד לבני עמו ויעשה עמם שלום, וימי התענית ייהפכו לימים טובים. שנאמר: "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צֹם הַרְבִּיעִי וְצֹם הַחֲמִישִׁי וְצֹם הַשְּׁבִיעִי וְצֹם הָעֶשְׂרִי; יְהִי לְבֵית יְהוּדָה לְשִׂשׁוֹן וְלְשִׂמְחָה וְלִמְעֻדִים טוֹבִים וְהָאֶמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְיֶה" זכריה ח, יט).

אדם הקובע משפט זה כחותם על כתביו, מכיר בערך האמת ובערך השלום, ויודע לקיים את שניהם באורח חיוני.

פעמים באמת אפשר להגיע לפשרה ולהבנה שבה נשמרים שני ערכים אלו. אולם, מטבע הדברים ישנן אמיתות שאינן יכולות להגיע לידי פשרה... במקרים כאלו השאיפה היא להגיע למצב שבו יוכל כל צד לקיים את האמת שלו, תוך כדי שמירה על יחסי שלום ואחוה בין הצדדים. חז"ל מספרים: כי אף על פי שמצד האמת נחלקו בית שמאי ובית הלל גְּבַר השלום ביניהם ולא נמנעו מלקיים קשרי נישואין זה עם זה, "אלא נהגו האמת והשלום ביניהן, שנאמר: 'והאמת והשלום אהבו'" (פירוש המהר"ל על תוספתא יבמות א, ג).

בשנות חייה הראשונות של המדינה החדשה ראה הרב עוזיאל, רבה הראשי של מדינת ישראל, חובה על עצמו לצאת בקריאה לצאן מרעיתו כנביא זכריה בשעתו ולמסור, כי היסוד לקיום חיים ממלכתיים בארץ הוא "האמת והשלום אהבו". גם כשהלך לעולמו הדגיש בצוואתו כי יסוד זה הוא סוד קיומו של שלום העם ושלום המדינה.

בשיעור זה נפגיש את התלמידים עם יסוד זה שעל פיו חי הרב את חייו. נעסוק בשאלה "מה בין אמת לשלום?", נתבונן כיצד משתלבים ערכים אלו בחיי המעשה, ונלמד מכך על אישיותו המיוחדת של הרב עוזיאל.

מטרות

1. המשתתפים יחשפו למתח שבין מידת האמת ובין מידת השלום, וכן לדרך ליישב ביניהן.
2. המשתתפים ילמדו על האמת והשלום דרך הנהגותיו של הרב עוזיאל, ויפנימו כיצד ניתן ליישם זאת בחיינו.

קהל היעד: כיתות ד-ו

עזרים

3-4 ניירות מכתבים שבראשם לוגו (לדוגמה: תחנת דלק, בית ספר, עיר ועוד)

נספח מס' 1: מכתב מאת הרב עוזיאל

נספח מס' 2: כרטיסי דילמות

נספח מס' 3: מתוך הצוואה

שלב א - במליאה: מה נכתב במכתב?

- המנחה יציג בפני המשתתפים מגוון ניירות מכתבים, ויבקש מהם להתבונן בהם היטב ולגלות מה המשותף להם (תשובה: בכל ניירות המכתבים קיים לוגו שמעיד על רעיון, יסוד, מאפיין של בעל נייר המכתבים).
- המנחה ידון עם המשתתפים בניירות המכתבים ובלוגו המופיע בהם.
- המנחה יציג בפני המשתתפים את נייר המכתבים של הרב עוזיאל (נספח מס' 1), ויפנה את תשומת לבם ללוגו שבראש המכתב: "האמת והשלום אהבו".
- המנחה יספר כי פסוק זה מקורו בספר זכריה. הנביא זכריה מדבר על התקופה של העתיד לבוא, שבה ייבנה בית המקדש מחדש וכל הצומות על החורבן יתבטלו. לסיום חזון זה אומר הנביא את הפסוק: "האמת והשלום אהבו". זוהי הדרכת הנביא איך להתנהג זה עם זה, וכך גם ינהג הקב"ה כלפינו. את הסיום הזה אימץ הרב עוזיאל. בו חתם כל מכתב שכתב, בו חתם את הספרים שכתב, וכך סיים אפילו את צוואתו.

שאלות לדין:

1. מה הרעיון שמביע הפסוק "האמת והשלום אהבו"?
 2. על מה מעידה העובדה שהרב עוזיאל בחר בפסוק זה כלוגו למכתב שלו?
 3. נסו לשער, אילו קבוצות היו אז בעם? בין מי למי היה צריך אז לעשות שלום ולשמור על האמת?
- המנחה יסביר מדוע פסוק זה חשוב במיוחד בתקופתו של הרב עוזיאל: ערב הקמתה של המדינה החדשה, כאשר הרבה מהחוקים עוד לא היו קיימים, נוצרו קושיות ומחלוקות רבות. הרב עוזיאל, שהיה רבה הראשי הספרדי של מדינת ישראל, רצה למסור לעם כי הכרעה במחלוקות חייבת להיעשות על ידי חיפוש האמת בדרכי שלום. סוד קיומו של שלום העם והמדינה הוא: והאמת והשלום אהבו!

שלב ב - במליאה: שבת של שלום!

- המנחה יקרא באוזני המשתתפים קטע מהסיפור "שבת שלום":

שבת שלום

הרב עוזיאל עמד על בימת בית הכנסת ודרש בפני קהל רב על חשיבותה של השבת.

הרב הסביר ופירט את עיקרי הלכות שבת ועד כמה חמור לחלל שבת ובעיקר בארץ ישראל הקדושה.

משסיים הרב את דרשתו יצא עם מלוויו להמתין למונית שתחזירו למעונו. באותם הימים היה מחסור כלכלי, וכדי לחסוך בדלק היה אסור לנסוע שבעה ימים בשבוע. כל נהג התבקש לבחור יום אחד שבו הוא מתחייב שלא לנסוע, כך שכל הנהגים נסעו רק שישה ימים ודלק רב נחסך. בחלק הקדמי של המונית תלה הנהג פתק ובו כתובה האות שמסמלת את היום שבו המונית שובתת (כאשר כתוב על המונית ב', סימן הדבר שהנהג נוסע בכל השבוע חוץ מיום שני. אם כתוב על המונית ז', סימן הדבר שהנהג שומר את השבת ועובד בכל ששת ימי השבוע).

על המונית שבה לאסוף את הרב התנוססה האות ג'. משמעות הדבר שבעל המונית לא נוסע ביום שלישי, וכנראה מחלל את השבת. התלחשו האנשים ביניהם: "אוי ואבוי, איך שולחים לרב נהג מונית שנוסע בשבת? כיצד מעז יהודי שמחלל שבת לשמש את הרב הראשי? בדיוק בשעה שהרב סיים לדבר על קדושת השבת בא להסיע אותו נהג המפרסם ברבים כי יום המנוחה שלו הוא יום ג' ולא יום השבת?" האחרים תהו, מה יעשה הרב וכיצד ינהג? האם ישב לעיני כל במונית המודיעה בראש חוצות: "כאן מחללים שבת"?!"

שאלות לדיון:

1. איזו מידה מציגים האנשים בדבריהם? את מידת האמת או את מידת השלום?
2. האם, לדעתכם, במקרה זה זו אמת שחייבים לשמור עליה, ועל כן אסור לרב לנסוע במונית של נהג המחלל שבת (על כל ההשלכות המשתמעות מכך – ביזיון הנהג, פגיעה בפרנסתו וכו')? או שאפשר ללכת בדרך הפסוק "האמת והשלום אהבו" ולחשוב על פתרון אחר שישמור על כבודו של הנהג ועל יחסי שלום ואחוה וכבוד זה לזה?
3. הציעו רעיון, כיצד נכון לעשות?

- המנחה ימשיך בקריאת הסיפור:

הרב הבחין במונית שמחכה לו, האזין לקולות סביבו ואמר: "חלילה לי לבייש יהודי!
 כיצד אוכל לפגוע בפרנסה שלו ולבייש אותו לעיני כולם?"
 הרב לא רצה לפגוע ביהודי. מדינת ישראל הייתה צעירה והמצב הכלכלי לא היה קל. לרב היה חשוב לא לפגוע באדם מישראל, ובוודאי לא בפרנסה שלו. האחדות והשלום היו חשובים לו. יש להעדיף אחווה ורעות ואהבת ישראל גם אם השבת חשובה לך ונראה שעזרת ליהודי שמחלל שבת. לכבד יהודי ולא לפגוע בו, זה גם מה שיקרב אותו לאמונה ולקדוש ברוך הוא. בכך קיים הרב את המשפט: "האמת והשלום אהבו".

שלב ג - במליאה: "האמת והשלום אהבו" כיצד?

- המנחה יספר למשתתפים כי הרב עוזיאל שימש כרב הראשי הספרדי בשנים הראשונות של המדינה. המדינה הצעירה הייתה צריכה רב גדול בחכמה ובמידות טובות שיעצב אותה, שיכוון דרך, כמו תינוק שכבר מגיל קטן מלמדים ומכוונים אותו איך להתנהג. המדינה עמדה בפני שאלות ומקרים שונים ובכל פעם היה הרב עוזיאל נדרש לפסוק כיצד יש לנהוג. הרב הקפיד מאוד מצד אחד לא לפגוע באמת ומצד אחר להרבות שלום. הוא ידע כי אם השלום לא יישמר ירבו המחלוקות בין האנשים, והחיים במדינה הצעירה והחדשה לא יצליחו להתקיים.
- המנחה יאמר למשתתפים כי כעת יוצגו בפניהם דילמות מחיי הכיתה, שבהן נדון האם אפשר לנהוג בהן בדרך האמת והשלום וכיצד.
- המנחה יבחר ארבע קבוצות בנות שלושה משתתפים כל אחת. (למנחה: מומלץ לתאם זאת עוד לפני השיעור)
- המנחה יבקש מכל קבוצה בתורה להציג את הדילמה (נספח מס' 2).
- המנחה יבקש מן המשתתפים להציע כיצד לנהוג לאחר ששמעו את שני הצדדים.

שאלות לסיכום:

1. האם אתם נתקלים בחיי היום יום בדילמות מעין אלה, שבהן ישנה התנגשות בין אמת לשלום? הביאו דוגמאות.
2. מה עלינו לעשות כדי להתמודד עם דילמות מסוג זה?
3. מה ניתן ללמוד מדרכו של הרב עוזיאל בעניין הזה?

למנחה:

- ◆ חשוב להעלות במהלך הדיון את הנקודות הבאות:
- ◆ הרב עוזיאל התמודד עם דילמות דומות והכרעותיו היו מתוך תפיסת "האמת והשלום אהבו".
- ◆ כשמכריעים לצד האמת, אין זה מתוך שנאה, מחלוקת או ריחוק. הרב עוזיאל השתדל לשמור על נועם, אחדות ואחוה גם עם אלו שחלק עליהם באופן נחרץ.
- ◆ בסוגיות שבהן הוכרע שיש לדחות את האמת כדי לשמור על השלום

שלב ד': צוואת הרב

- המנחה יספר כי הרב עוזיאל נפטר בחודש אלול בשנת תשי"ג.
- יומיים לפני שנפטר הוא כתב צוואה. הצוואה של הרב עוזיאל הייתה ארוכה מאוד, ופעמים רבות הוא הזכיר בה את האמת ואת השלום.

למנחה:

חשוב להסביר כי צוואה היא מכתב שבו האדם נפרד מקרוביו. לפעמים בצוואה מבקשים סליחה על העבר, לפעמים מסבירים דברים שלא ברורים ולפעמים מבקשים בקשות שייעשו בעתיד.

- המנחה יחלק לתלמידים דף מתוך הצוואה (נספח מס' 3), ויסביר כי בדף כתובים בכתב סתרים כל המשפטים שבהם הרב עוזיאל התייחס לאמת והשלום.
- המנחה יבקש מהמשתתפים לפענח את כתב הסתרים ואחר כך לחתום על הצוואה.

ועל אחדות העם, או כדי לא לפגוע ביהודי, לא היה זה מפני ששכח הרב עוזיאל מהי האמת, אלא הוויתור היה באופן נקודתי וחריג.

- ◆ לפני כל דילמה או מחלוקת עלינו לחשוב, האם אנו יכולים לוותר על האמת לטובת השלום או שאסור לנו לוותר על האמת בשום אופן.
- ◆ ניתן לספר על בית שמאי ובית הלל שהיו חלוקים כמעט בכל נושא, כל אחד פסק אחרת ולכל אחד הייתה אמת אחרת, ואף על פי כן הם חיו בשלום והתחתנו בין המשפחות.

נספח מס' 1: מכתב מאת הרב עוזיאל

נספח מס' 2: כרטיסי דילמות

לפניכם ארבע דילמות.

משתתף א – יציג את המקרה בפני המשתתפים.

משתתף ב – יציג את אמיתי הדבק רק באמת בכל מחיר.

משתתף ג – יציג את שלומי הבוחר תמיד בדרכי שלום.

למנחה: בכיתת בנות ניתן להמיר את השמות באמית ושלומית.

האמת והשלום אהבו

BENSION M. OUZIEL
GRAND RABBI
of the Jewish Community of Jaffa and Tel-Aviv
Lev Tel-Rviv, Shadal str. No. 8

בן ציון מאיר חי עוזיאל
רב ראשי
לקהילת יפו ותל-אביב
בית תל-אביב, רחוב שדל מס' 8
ת.ד. 9 – תל. 315

דילמה מס' 1

חגי נכנס לכיתה כשעל פניו חיוך גדול, "נו, איך החולצה החדשה שלי?", פנה לחבריו.

אמיתי: את האמת – לא משהו. לא יושב עליך טוב. חבל על הכסף...

שלומי: [שחשב שהיא לא כל כך יפה] תתחדש, אחי! אחלה חולצה!

דילמה מס' 2

המורה העבירה פעילות בכיתה. היא תלתה דפים על הלוח, כשבראש כל דף שם של תלמיד אחר. היא ביקשה מכל אחד מאתנו לכתוב מחמאה על התלמיד ששמו מופיע בראש הדף.

יש כאלה שממש אין לי מה לכתוב עליהם... לא כל כך מכיר אותם. מה אעשה?

אמיתי: אני לא כותב עליהם כלום. אם אין משהו לכתוב – לא כותבים. פשוט משאירים ריק. לפעמים עדיף לא להגיד...

שלומי: עדיף להמציא משהו מאשר לא לכתוב כלום. דף ריק עלול לפגוע ח"ו.

בן ציון מאיר חי עוזיאל

דילמה מס' 3

תומר ומשה הם חברים מאוד טובים שלי. לצערי, הם בריב רציני ולא מדברים כבר שלושה ימים. אני לא יודע מה לעשות...
אמיתי: זו בעיה שלהם. כמו שהם מצאו את הדרך לריב הם ימצאו את הדרך להשלים. לא צריך להתערב להם.
שלומי: עליך ללכת לתומר ולספר לו שמשה רוצה מאוד להתפייס אתו, אבל מתבייש לגשת ראשון. אחר כך להגיד אותו דבר למשה... ככה הם יגשו זה לזה ויחזרו להיות חברים.

דילמה מס' 4

חיים שמע ששמוליק דיבר עליו דברים לא יפים.
הוא בא אליי ושאל: " היית בכיתה כששמוליק דיבר עליי? שמעת מה הוא אמר? זה נכון מה שאמרו לי?"
מה עליי לענות?
אמיתי: כן! אם שמוליק דיבר לא יפה – בעיה שלו. אתה לא צריך להסתיר.
שלומי: מה פתאום? אם חיים יגלה ששמוליק דיבר עליו לא יפה תתפתח מריבה גדולה! ביכולתך למנוע אותה! אתה צריך להתחמק או להגיד שלא קרה כלום והכול שמועות.

